

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رشید خان سردار کل قوچان

روایتی تاریخی از دوران زندگی و
حکومت امیر حسین خان شجاع الدولہ حاکم قوچان

مقدمہ:

اسماعیل حسین پور

مؤلف:

حجی محمد تقدیسی

سرشناسه	تقدیمی، مجلد، ۱۲۵۰
عنوان و نام پدیدآور	رفیعیان، سرمدار گل قوچان؛ روایتی تاریخی از دوران زندگی و حکومت امیرحسین خان شجاعالدوله حاکم قوچان / مولف: حسین محمد تقدیسی؛ مقدمه: اسماعیل حسینیروز.
مشخصات نشر	مشهد: همسایه آفتاب، ۱۳۹۰.
مشخصات ظاهری	۱۰۶ ص:؛ محور: ۲۹×۲۲ سانتی
شابک	۲۰۰۰۰ ر.ق. ۹۷۸-۶۰۰-۶۱۵۶-۱۵-۶
یادداشت	نمونه.
موضوع	شجاعالدوله، امیرحسین بن رضالطاف - (۱۲۱۱-۱۲۱۱).
موضوع	استادداران و فرمانداران -- ایران -- قوچان -- تاریخ
موضوع	کردان -- ایران -- خراسان -- تاریخ
موضوع	ایران -- تاریخ -- قاجاریان، ۱۱۹۳ - ۱۲۱۲.
موضوع	ایران -- سیاست و حکومت -- ۱۱۹۳ - ۱۲۱۲.
شناسه افزوده	حسین، روز، اسماعیل، ۱۲۵۰، مقدمه: روس
رده بندی کنگره	۱۳۹۰ / ۳۷۲ / ۱۳۹۱ / DSR
رده بندی دیویی	۵۵۵ / ۷۲
شماره کتابشناسی ملی	۲۳۷۲۵۶۶

انتشارات همسایه آفتاب
۰۹۱۵ ۳۱۵ ۹۳۷۸

E-mail: aftab.hamsayeh@yahoo.com

نام کتاب:

رئیسید خان سرمدار گل قوچان

روایتی تاریخی از دوران زندگی و حکومت

امیر حسین خان شجاع الدوله حاکم قوچان

مؤلف:

حجتی محمد تقدیسی نقاب

ویراستار:

محمد حسین ذرعی حبیبدانی

تأیید:

ناهدید تقی زاده و نادیا تقدیسی

مطراح جلد و خط:

ابو القاسم جواد

حروفچینی و صفحه آرای:

اتلیه اتوک

نوبت چاپ:

اول - ۱۳۹۰

شمارگان:

۱۰۰۰

ناظر فنی چاپ:

کانون آگهی روزنه ۰۹۱۵۳۱۵۶۶۷۳

لیتوگرافی، چاپ و صحافی:

دقت

شابک:

۹۷۸-۶۰۰-۶۱۵۶-۱۵-۶

قیمت:

۲۰۰۰ تومان

فهرست مطالب

۸	 مقدمه
۱۰	 پیشگفتار نویسنده
۱۲	 تقدیر و تشکر

فصل اول

۱۴	 تاریخ کردها در خراسان
۱۵	 نظری بر تشکیلات ایل زعفرانلو
۱۷	 نام و نسب حکمرانان قوچان
۱۸	 رشید خان یا امیر حسین خان شجاع الدوله کیست؟
۲۰	 نقش امیر حسین خان در تسخیر هرات
۲۲	 چگونگی برکناری مدعیان از حکومت قوچان
۲۲	 امیر حسین خان و قدرت الله آقا روشنی
۲۲	 امیر حسین خان و حسین قلی خان
۲۳	 امیر حسین خان و خان بابا خان
۲۴	 امیر حسین خان و قهرمان خان
۲۵	 چگونگی روی کار آمدن امیر حسین خان
۲۶	 خصوصیات ظاهری و اخلاقی امیر حسین خان شجاع الدوله
۳۰	 قوچان در زمان امیر حسین خان شجاع الدوله
۳۳	 چگونگی اداره حکومت
۳۴	 اقدامات و خدمات امیر حسین خان شجاع الدوله
۳۶	 مسافرت های ناصر الدین شاه به خراسان
۳۶	 سفر اول ناصر الدین شاه به قوچان
۳۷	 گفتگوی ناصر الدین شاه با دهقان کرد
۳۸	 ترساندن ناصر الدین شاه
۳۹	 سفر دوم ناصر الدین شاه به قوچان
۴۲	 جنگ های امیر حسین خان شجاع الدوله با ترکمانان
۴۹	 فرمان ناصر الدین شاه برای سرکوب ترکمانان آخال
۴۹	 اختلاف بین ایلیخانان خراسان
۵۲	 رقابت روس و انگلیس در ایران
۵۳	 انگیزه پیشروی روس ها در ماورالنهر
۵۳	 چگونگی دست یابی روس ها به سرزمین های شمال شرقی ایران
۵۷	 امیر حسین خان شجاع الدوله و ابوالحسن خان
۵۸	 چگونگی احضار و بازداشت امیر حسین خان شجاع الدوله در تهران
۶۰	 چگونگی در گذشت امیر حسین خان شجاع الدوله
۶۲	 آهنگ رشید خان
۶۴	 دقینه و گنجینه ی امیر حسین خان شجاع الدوله
۶۵	 فهرست منابع و مأخذ فصل اول

فصل دوم

۷۳		استانداران خراسان در دوران امیر حسین خان شجاع الدوله
۷۴		پناه دادن شیخ الرئیس قاجار
۷۵		مالیات ندادن به عبدالوهاب خان آصف الدوله
۷۷		تلگراف های قوچان در سال ۱۳۰۷ هـ ق به تهران
۷۸		سایر تلگراف ها
۷۹		آقا جان بیگ و امیر حسین خان شجاع الدوله
۸۰		مأموریت بیجاغ سردار از سوی شجاع الدوله
۸۱		امیر حسین خان با فقیر محمد علی (مندلی)
۸۲		دیدار جعفر قلی با امیر حسین خان شجاع الدوله
۸۳		آهنگ شجاع الدوله
۸۳		برگزاری عید نوروز در حضور امیر حسین خان شجاع الدوله
۸۴		شعری بر وصف شجاع الدوله
۸۵		پزشک امیر حسین خان شجاع الدوله
۸۵		شجاع الدوله پهلوانان زمان امیر حسین خان
۸۶		حکایاتی درباره امیر حسین خان شجاع الدوله
۸۶		حکایت اول
۸۶		حکایت دوم
۸۷		حکایت سوم
۸۷		عدم توجه امیر حسین خان شجاع الدوله به بیسرفت فرهنگ

۸۹		فهرست منابع و مآخذ فصل دوم
۹۰		تصاویر
۹۵		فهرست منابع
۹۹		نمایه

www.ketab.ir

مقدمه

خراسان عزیز با کهن داشته‌های مذهبی، فرهنگی، تاریخی و ... خود به عنوان بخشی از این کهن بوم و بر سرآمد است. وجود مفاخر و چهره‌های اثرگذار در طول تاریخ این خطه را با فراز و فرودهای فراوانی روبرو کرده است. آشنایی با این مفاخر و افراد ذی‌نفوذ، آشنایی با بخشی از هویت این مردم است و از سویی نشان گر میزان عدالت‌ورزی حاکمان وقت و مردم‌داری‌شان است.

در بین حکام خراسان، امیر حسین‌خان شجاع‌الدوله حاکم قوچان به استناد مطالعات و تحقیقات صورت‌گرفته یکی از مقتدرترین حاکمان خراسان بوده است که در طول دوران حکومت خود سعی کرده است همسو با مردم باشد و تمام اهتمامش ترقی و آبادانی ملک و دیار بوده است.

این که از پس این همه سال از مرگ او هنوز ترانه‌ی «رشیدخان، سردار کل قوچان» باشکوه بر لب‌ها زمزمه می‌شود و مردم به دیده‌ی تکریم می‌نگرندش حاکی از نیک‌خویی و مردم‌مداری اوست که توانسته است همچنان بر ذهن مردم این خطه اثرگذار باشد.

در راستای آشنایی بیشتر امروزیان با آنچه بر آنان و اجدادشان رفته است و به منظور زدودن غبار نشسته بر گونه‌ی رشیدخان برادر گرانمایه و محقق ارجمند آقای حجتی محمد تقدیسی با گردآوری اسناد و بررسی کتب گوناگون تاریخی سعی نموده است کاری در شان رشیدخان و آنچه مردم جویای آن هستند تا چهره‌اش را بیشتر بشناسند به انجام رساند.

بی‌شک معرفی چهره‌ی رشیدخان به صورت مستند و با مطالعه منابع مختلف میسر شده است که کاری سنگین و طاقت فرسا بوده که توسط مؤلف محترم صورت گرفته است و می‌تواند به عنوان منبعی غنی برای سایر محققان نیز مورد استفاده قرار گیرد.

آنچه مهم است گسترش روحیه خودباوری و ریشه دواندن در فرهنگ کهن و پربار نیاکان این مردم است که امروز جوانان تحصیل کرده و اندیشمند با تکیه بر علم و دانش‌شان و با انجام اثبوده تحقیقات به دنبال فراگیری باور تابناک خودباوری‌اند و این اثر ارزشمند نیز در این راستا تدوین گردیده است تا جوانان این مرز و بوم از بدی‌ها پند گیرند و به نیکی‌ها روی آورند.

چنین فرخنده کارها، در این عصر و زمانه یک رسالت و یک هنر است. رسالتی که جوانان آگاه و متعهد در قبال تاریخ و فرهنگ دیروزشان بر دوش دارند و هنری است که با صبر و صبوری و پذیرش نامایمات در مسیر تحقیق باید به جان خرید. کاری که پیش از این توسط بلند همتانی چون استاد کلیم ... توحیدی، استاد محمد جابانی و ... صورت گرفته و امروز کار سترگ آن والایان پرتلاش سرچشمه‌ی زلال تحقیق و پژوهش‌های گوناگون برای اثبوه جوانان جویای اصالت و هویت است.

با تبریک این خجسته کار به برادر پرتلاش و فرزانه‌ام جناب آقای حجتی محمد تقدیسی و ارج نهادن به زحمات ستودنی این معلم دل‌آگاه و خردمند، از درگاه احدیت توفیق روز افزون ایشان و همه‌ی دلدادگان فرهنگ و تاریخ و اصالت و هنر ایران عزیز را خواستارم.

اسماعیل حسین پور

www.ketab.ir

پیشگفتار نویسنده

پژوهش در باب موضوعات تاریخی و بطور کلی علوم انسانی از سخت ترین فعالیت های علمی به حساب می آید. مورخ در یک کار تحقیقی باید درباره رخدادهایی به داوری بنشیند که خود مستقیماً به آنها دسترسی ندارد؛ او باید سره را از ناسره تشخیص دهد و سپس آن را به داوری خوانندگان و اهل تحقیق بگذارد. ما نیز ماحصل پژوهش خود را جهت داوری خوانندگان عرضه می نماییم امید است با انتقادات و پیشنهادهای سازنده خود ما را در اصلاح و ویرایش مجدد آن یاری فرمایید.

از اواخر حکومت تیموریان تا پایان حکومت قاجار، حاکمان و ایلخانان قوچان از اکراد بوده اند. طایفه ای از کردهای شمال غربی ایران به نام ایل چمشگزک (چه مشکه زه ک که سابق مرکز ناحیه در سیم بوده است از ایالت خریوت در مناطق کرد نشین شمالی ترکیه که اکنون آنجا را {تونج ایلی} می خوانند) که به دستور شاه عباس صفوی و به سرپرستی شاهقلی سلطان به شمال شرقی ایران کوچانده شدند، تا ضمن استقرار و سکونت در این ناحیه از حملات ازبکان و ترکمن ها به خراسان جلوگیری نمایند.

از حاکمان کرد حافظ مرزهای شمال شرقی ایران که نامی ماندگار در این زمینه مانند اسلاف خویش بر جای نهاد، امیر حسین خان شجاع الدوله بود، که به دستور ناصرالدین شاه قاجار از سال ۱۲۸۳ ه. ق انتخاب و تا سال ۱۳۱۱ ه. ق در قوچان حکومت نمود.

حاکمی که به گفته کلنل سی. ام. مک گرگر ((مردم او را فوق العاده دوست داشتند)) و رضا قلی خان ایلخانی زعفرانلو دستور داده بود که به قندهار، اش، پسرانش تعظیم نمایند و مردم به خاطر دلاوری و رشادت هایش به او لقب رشید خان سردار کل قوچان داده بودند.

ما بر آنیم در این پژوهش شخصیت، نحوه حکومت و رویدادهای زمان امیرحسین خان شجاع الدوله را در دو فصل مورد بررسی قرار دهیم. فصل اول مشتمل است بر تاریخچه مختصری از کرد ها در شمال خراسان و حوادث قبل و بعد از به حکومت رسیدن امیرحسین خان و فصل دوم نیز رویدادهایی است که در دوران حکومت او در قوچان و شمال خراسان روی داده را در بر می گیرد.

بررسی حکومت حاکمان محلی می تواند نقش به سزائی در روشن شدن تاریخ هر سرزمین داشته باشد، چرا که تاریخ حاکمان محلی همانند حاکمان حکومت مرکزی سراسر عبرت است. کتاب رشید خان سردار کل قوچان یاد آور مبارزات و رشادت های امیرحسین خان شجاع الدوله دوم است که در راه حفاظت از سرزمین ایران با جان و دل مبارزه کرد و در تاریخ نامی نیک از خود بر جای نهاد.

تقدیر و تشکر

در خصوص حاکمان محلی خصوصاً کردهای شمال خراسان آثار کمتری به چاپ رسیده است. اولین بار جناب آقای کلیم... توحیدی (او را به حق باید پدر تاریخ کردهای خراسان نامید) هویت اگراد خراسان را برایمان روشن ساخت. بعد از ایشان، نویسندگان محترمی چون استاد اسماعیل حسین پور، دکتر متولی حقیقی، قدرت... روشنی زعفرانلو، رمضانعلی شاکری، شادروان هاشم صادقی، محمد جابانی و... گوشه‌هایی از تاریخ حاکمان محلی شمال خراسان را برایمان روشن کردند که به این عزیزان دست مریزاد باید گفت.

بر خورد بایسته می‌دانم به رغم حمایت و کمک مجموعه ای کثیر از دوستان که این حقیر را طی مدت زمان دو ساله در زمینه های مختلف یاری نمودند تشکر نمایم لذا در اینجا به نام برخی از این بزرگواران به اختصار اشاره می‌نمایم. ابتدا از مدیریت محترم کتابخانه آستان قدس رضوی، کتابخانه‌های عمومی شهرستان قوچان، کتابخانه ملی رشت، کتابخانه اهل بیت شهرستان آستانه اشرفیه، اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی قوچان و همچنین از فرهنگ دوستان عزیز، جناب آقایان علی رحمتی (کارشناس ارشد تاریخ)، سید حمید سیدی (رئیس اداره نظارت بر عملکرد متولیان و ناظران موقوفات آستان قدس رضوی)، سید امیر خلیلی، سجاد قربانی کهنه قوچان و امید صابری که در تهیه منابع و بازخوانی کتاب همکاری داشتند کمال تشکر را دارم، همچنین از مهندس محمد حسن ذرعی جسدانی که زحمت ویراستاری کتاب را عهده دار بودند و تلاش های زیادی کشیده اند تشکر می‌نمایم.

شایسته است از استاد ارجمند و گرامی اسماعیل حسین پور که مقدمه کتاب را تدوین نمودند و همواره مشوق نویسندگان و فعالین فرهنگ بومی منطقه هستند و البته از دوست بزرگوارم جناب آقای حسین فیروزه سردبیر مسترم هفته‌نامه، اترک که کلیه مراحل مجوز، چاپ و صفحه‌بندی کتاب را عهده دار بودند سپاسگرای نمایم.

از پدر و مادر عزیزم نیز که همواره دعای خیرشان را داشته ام تشکر می‌کنم و همچنین از همسر مهربانم که فداکاری هایش را طی این مدت به چشم دیدم و از ایشان جز انگیزه و تشویق و حمایت های مکرر ندیدم تشکر می‌نمایم هر چند که تا آخر عمر اگر کرور کرور سپاس و تقدیر نثارش کنم باز هم نتوانسته ام گوشه ای از آن همه جان فشانی، صبر، استقامت، دلسوزی، فداکاری، مهربانی و گذشت اش را جبران کنم.

در پایان ضمن سپاس از کلیه عزیزان و پژوهشگران دلسوز که در تدوین این کتاب مرا یاری نموده‌اند، تقاضا مندم با اظهار نظرهای خود، کاستی های آن را یادآور شوند تا با یاری پروردگار در چاپ های بعدی اثری بهتر و شایسته تر ارائه گردد.